

QUSHQO’NMAS BEGONA O’TINING DORIVORLIK XUSUSIYATLARI

Ochilova M.A., H.H. Hakimova – Buxoro davlat universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada begona o’t sifatida tarqalgan qushqo’nmas o’simligining dorivorlik xususiyatlari hamda yetishtirish texnologiyasi haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Аннотация: В данной статье представлена информация о лечебных свойствах расторопши, распространенной как сорняк, и технологии ее выращивания.

Annotation: This article provides information about the medicinal properties of thistle, which is spread as a weed, and the technology of its cultivation.

Kalit so’zlar: dorivor, qushqo’nmas, begona o’t, ziravor, flavanoidlar.

Ключевые слова: лекарственные, спаржа, сорняки, специи, флавоноиды.

Keywords: medicinal, asparagus, weed, spice, flavanoids.

Kirish.

Bugungi kunda tabiiy dori vositalarini ishlatish, dorivor o’simliklarni madaniylashtirish va xom ashyosini ko’paytirishga katta e’tibor berilmoqda.

Mamlakatimizda so’nggi yillarda dorivor va ziravor o’simliklarni rivojlantirishga, xususan tabiiy boyliklardan samarali va unumli foydalanishga katta ahamiyat berilmoqda. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-apreldagi “Yovvoyi holda o’suvchi dorivori o’simliklarni muxofaza qilish, madaniy holda yetishtirish, qayta ishlash va mavjud resurslardan oqilona foydalanish chora-tadbirlari to’g’risida”gi PQ-4670-son qarori sohani tubdan rivojlanishining huquqiy asoslarini yaratib berdi. Ushbu qarordagi vazifalarni amalga oshirish natijasida dorivor o’simliklarni nafaqat tabiatda yovvoyi holda terib olish, balki madaniy holda plantatsiya usulida ko’paytirish va qayta ishlashni tashkil etish bilan shug’ullanuvchi fermerlar va tadbirkorlar soni ham sezilarli darajada ortib bormoqda.

Shunday o’simliklardan biri dorivor qushqo’nmas o’simligi haqida fikr yuritmoqchimiz.

Qushqo’nmas - Asteraceae oilasiga mansub sut qushqo’nmasidan o’t o’simliklarining bir turi hisoblanadi. Bir yillik ba’zida ikki yilgacha yashashi mumkin bo’lgan o’simlik. Poyasi oddiy yoki shoxlangan, tuksiz. Barglari navbatma-navbat joylashgan, ellipssimon, pinnatsimon bo’lakli yoki pinnatsimon bo’lakli, katta (o’simlikni uzunligi 80 sm gacha), bargning chetida va quyida joylashgan tomirlar bo’ylab sarg’ish tikanlar bilan qoplangan; oq dog’lar bilan yashil barg plastinkasi, porloq. Gullar binafsha, pushti yoki oq rangga ega bo’lib, tikanli yashil barglardan iborat plitkali o’ralgan katta bitta sharsimon savatlarda yig’ilgan. Gul to’shagi go’shtli,

tuklar bilan qoplangan. Barcha gullar 2 jinsli, quvurli. Bu o'simlik iyul-avgust oylarida gullaydi. Mevasi bir tutam bilan achendir.

Qushqo'nmas o'simligi

Gullari

Tikanli barglari

Urug'lari

Sut qushqo'nmasining vatani O'rta yer dengizi (Misr, Isroil, Turkiya, Italiya, Gretsiya, Fransiya), Bolqon (Bolgariya, Albaniya, sobiq Yugoslaviya mamlakatlari) va Pireney yarim oroli (Ispaniya va Portugaliya).

Butun dunyoda (G'arbiy va Sharqiy Yevropa, Britaniya orollari, Janubiy va Markaziy Afrika, Shimoliy va Janubiy Amerika, Azor orollari, O'rta Osiyo) keng tarqalgan.

Rossiyada u Yevropa qismining janubiy hududlarida (shu jumladan Kavkazda) va G'arbiy Sibirning janubida begona o't sifatida uchraydi.

Yovvoyi o'tlar bo'lgan joylarda o'sadi; ba'zan bog'larda, bog'larda va yovvoyi tabiatda o'stiriladi. Juda agressiv begona o't.

Dorivor xom ashyo olish uchun yetishtiriladi. Rossiyada umumiy ekin maydoni taxminan 10 ming gektarni, Ukrainada - taxminan 5 ming gektarni, Xitoyda - 100 ming gektarni tashkil qiladi.

Qushqo'nmas o'simligining ahamiyati quyidagilardan iborat:

Sut qushqo'nmasidan parhez ovqatlanishda ishlatiladi;

O'simlikning qismlarini bir shaklda yoki boshqa shaklda iste'mol qilinishi mumkin. O'simlikning ildizlarini xom, shuningdek qaynatilgan yoki qovurilgan holda iste'mol qilish mumkin. O'simlik achchiqlikni yo'qotish uchun yosh kurtaklar va barglarni bir kechada namlash tavsiya etiladi, so'ngra salatlarga qo'shiladi yoki ismaloq idishlari kabi qaynatiladi.

Gul savatchalarini iste'mol qilish yoki quritish, maydalash va ziravor sifatida ovqatga qo'shish mumkin.

Dorixonalarda biz o'simlik mevalaridan bo'tqa, salat, sendvich, smetana qo'shilishi yoki oddiygina kukun sifatida iste'mol qilinadigan kukun (ovqat) sotib olish mumkin.

O'simlik choy sifatida pishirilishi mumkin. Profilaktik maqsadlarda, qoida tariqasida, o'simlikning maydalangan ildizlari yoki urug'lari ishlatiladi. Sotuvda choy paketlarini topishingiz mumkin.

Urug'idan sut qushqo'nmas yog'i, sut qushqo'nmasi uni, sut qushqo'nmasining spirt va suv ekstraktlari, sut qushqo'nmas mevalari asosidagi o'simlik choyi, sut qushqo'nmasi siropi tibbiyotda qo'llaniladi.

Dorivor xom ashyo sifatida sut qushqo'nmasining etuk mevalari ishlatiladi. O'rim-yig'im antenna qismini o'rish, quritish va maydalash yo'li bilan amalga oshiriladi. Meva quritgichlarda quritiladi va aralashmalardan tozalanadi.

Sut qushqo'nmasining preparatlari safro ishlab chiqarish va chiqarilishini yaxshilaydi va gepatoprotektiv ta'sirga ega. Sut qushqo'nmas go'shti tarkibida besh foiz silymarin (sut qushqo'nmas flavonoidlari va flavonolignanlar yig'indisi) mavjud.

Jigar kasalliklarini (gepatit, siroz, toksik lezyonlar), taloq, o't toshlari, sariqlik, surunkali yo'tal va boshqa kasalliklarni davolash uchun ishlatiladi. 2013-yilda isbotlangan [faktning ahamiyati] in vitro 125 mikromol konsentratsiyasida silibinin gepatit C virusining gepatotsitlar lipozomalari bilan birlashishini 100% ga bloklaydi, bu virusning ko'payishini oldini oladi. 2007-yilda beri Cochrane tekshiruvini sut qushqo'nmasining alkogolli jigar kasalligi va yoki gepatit B yoki C virusi bilan bog'liq jigar kasalligi bo'lgan bemorlarga foydali ta'sirini shubha ostiga qo'ydi va uning terapevtik ta'siri va past sifatli klinik sinovlar uchun yuqori sifatli dalillarning etishmasligini ta'kidlaydi. mavjud.

Dozasi: kuniga 100-250 mg. Agarda tashqari iste'mol qilish ko'ngil aynishi, qichishish, qorin og'rig'i, bosh og'rig'i va teri toshmasi kabi nojo'ya ta'sirlarga olib kelishi mumkin.

Ishlab chiqarilgan dorilar "Bonjigar", "Silibor", "Legalon", "Karsil", "Gepabene", "Zdravushka", "Gepasil" flavonoidlar va flavonolignanlar miqdorini o'z ichiga oladi.

Yetishtirish texnologiyasi:

Sut qushqo'nmas aslida begona o't o'simlik. Lekin ko'p dorivorlik xossalarini o'zida jamlagani tufayli ekib o'stiriladi.

Sut qushqo'nmas o'simligi nam muhitni va quyoshni yaxshi ko'radi. Quyosh nuri yetishmagan holatlarda barg sathi qisqarib sekin o'sadi. O'simlik iqlimlashtirish oson bo'lganligi tufayli ko'plab joylarida ekib o'stirilmoqda. Xususan Yevropa davlatlarida mart-aprel oylaridan ekila boshlanadi. Tuproqqa moslashish talablari ko'p emas. O'simlikning o'siv davri 180-200 kun davom etadi. Uning yaxshi o'sib rivojlanishi uchun +17 -25 gradus qulay sharoit hisoblanadi. Urug'lari +3 + 5 gradusda 1-2 hafta ichida o'sib chiqadi[3, 7]. Urug'lari ekishdan oldin 18-21 sm chuqurlikda namlik holatini yo'qotmaslik uchun shu chuqurlikkacha bo'lgan joyini ag'darilmay egatlar olinadi. Egatlar mavjud xo'jaligidagi texnikalar orqali 70, 90 va 140 sm oraliqda olinadi. Urug'larini 30 -50 sm masofa oraliqida 4-5 sm chuqurlikda ekiladi.

O'simlik iyul -avgust oylarida gullaydi. O'simlikni suvga bo'lgan extiyoji o'sish muhitidan kelib chiqqan holda suvga bo'lgan talabi qondiriladi. Muhimi normal rivojlanishi uchun namlik 75- 80 % dan kam bo'lmasligi lozim. Mevalari sentyabr oyining ikkinchi yarmidan pisha boshlaydi.

So'ng o'simlik mevalari va urug'lari yegib olinib tibbiyotda va xalq tabobatida foydalanish mumkin.

Xususan, o'simlikni yurtimizning janubiy viloyatlarida ya'ni Surxondaryo va Qashqadaryoda ko'plab maydonlarda ekib o'stirilmoqda.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, dorivor o'simliklar xomashyo bazasidan samarali foydalanish, kasalliklarning oldini olish va davolashda dorivor o'simliklarni keng qo'llash, dorivor o'simliklarning madaniy plantatsiyalarini barpo etish kabi dolzarb vazifalardan biri bo'lib hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. https://uz.wikipedia.org/wiki/Sutli_qushqo%27nmas
2. „Способы приготовления чая из расторопши“. 20-oktyabr 2014-yilda asl nusxadan arxivlandi. Qaraldi: 14-oktyabr 2014-yil.
3. Блинова К. Ф. и др.. Ботанико-фармакогносический словарь : Справ. пособие. {{{Andoza:{{{1}}}|{{{1}}}}}: Вышш. шк., 1990 — 229 bet. ISBN 5-06-000085-0.
4. Баева В. М. „Расторопши семена — Andoza:Lang-la2“, „Лечение растениями: Основы фитотерапии (учеб. пособ. для студ. медиков и практикующих врачей), 5100 экз, М.: Астрель; АСТ, 2004 — 115—116 bet. ISBN 5-17-023217-9.
5. Saminov A.A., Ismoiljonova D.E., Rahmataliyeva M. I. “DORIVOR SUT QUSHQO'NMAS OSIMLIGINING FOYDALI XUSUSIYATLARI VA UNDA OQILONA FOYALANISH”. SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL. 2022 №4
6. Dorivor o'simliklar yetishtirish texnologiyasi va ekologiya. Toshkent. Tafakkur bo'stoni — 2018.
7. Pratorov O., Shamsuvaliyeva L., Sulaymonov E., Axunov A., Ibodov K., Mahmudov V. –Botanika. (Morfologiya, anatomiya, sistematika, geobotanika) . — Ta'lim nashriyoti l.Toshkent, 2010